

René Clair

(1892 — 1981)

Nedavna smrt Renéja Claira je naenkrat obudila spomin na bistvene značilnosti njegovega stila, na nekaj živega, jasnega, bleščečega in za Nefrancoza izjemno privlačnega. Pred očmi hitijo slike iz njegovih filmov, se prehitujejo in končno strnejo v vtis svojevrstne dovršenosti in očarljivosti. Z njimi nam je veliki režiser odkrival tisti mikavni Pariz ozkih predmestnih ulic, starih hiš s čudnimi dimniki, tesnih mansardnih sob, iz katerih piava pogled čez "pariške strehe"; Pariz preprostih ljudi, obrtnikov, trgovcev, gospodinj, a tudi zaljubljenih fantov in lepih deklet, katerim je iskrena, polna ljubezen edina prava vrednost življenja. Romantično vzdusje tega poetiziranega miljeja popestrujejo apaši in ne preveč nevarni roparji in tatovi ter zapeljive pocesnice, vsi pa oblikujejo navzlic konfliktnim situacijam v sebi zaključen svet vseobjemajoče dobrotnosti in človeškega razumevanja. Clairrov kozmos je sicer krhek, izogibajoč se resničnim življenjskim problemom, vendar kljub ozki naravnosti lep, ker ga je ustvaril pesnik. V tridesetih letih, ko so nastajali njegovi najbolj "pravi" francoski filmi, ki so jih občudovali zlasti po Evropi, je bil René Clair veliko, če ne največje ime francoske kinematografije. Vsako njegovo delo so pričakovali z nestrpnostjo, podobno kot pričakujemo danes stvaritve kakšnega izjemnega realizatorja. Tudi kakšen manjši uspeh priznanega režiserja gledalcev ni razočaral, tolikanj je njegov očarujoči ustvarjalni prijem ustrezal pogojem in pričakovanju časa. Pozneje, ko je delal v Angliji in Ameriki, je še vedno vladalo zanimanje za njegove filme, čeprav so bili po vsebini kajpak drugačni; še vedno so v njih odkrivali značilne clairovske poteze igrivega humorja, blage ironije, a tudi jedke satire. In vselej so lahko ugotavljali, da jih je realiziral po čvrsto grajenih scenarijih, ki so zagotavljali popolno razvidnost dogajanja.

Ko se je po vojni vrnil v Francijo, so se zopet oglasili znani francoski toni po vsebini in po miljeju, v katerega je postavljajal svoja dela. A samo v začetku. Pozneje se je njegova ustvarjalnost obrnila v drugačne, njegovi osnovni dispoziciji manj ustrezne smeri, kar je z občutkom, da njegov stil več ne ustreza času, pripeljalo do slabših rezultatov in končno do molka.

Kritika se je tedaj že izvila iz čara Clairove umetnosti in začela z drugačnih stališč presoati njegove filme, ves njegov opus in prišla do manj ugodnih mnenj. Zlasti Amerikancem njegovi realizatorski prijemi niso bili tako všeč kot Evropejcem in številnim gledalcem vseh svetov. Seveda je to v zvezi tudi z današnjim pojmovanjem filmske umetnosti in odklanjanjem tako imenovanega "filma scenarista", se pravi takšnega filma, katerega poglobljena vrednost leži v scenariju, zavzemajoč se za samostojno govorico enega avtorja — realizatorja filma.

Čeprav je res, da nas predvojni Clairovi filmi ne prevzemajo več s tolikšno močjo kot tedaj, ko smo jih prvič videli, in vidimo v nekaterih tudi šibkosti, ki nam jih je zaljubljenost v tedanji francoski film poetičnega realizma zakrivala, pa je treba vendar to veliko delo še enkrat pregledati in to ne samo s stališč časa, v katerem je nastajalo, temveč ga ovrednotiti s sodobnimi estetskimi merili. Saj ni mogoče iti brez priznanja mimo izvirnega eksperimentalnega *Premora* in zlasti *Florentinskega slavnika* kot bržčas najboljše neme komedije, in pozabiti na Clairove prve zvočne filme: *Pod strehami Pariza*, še posebej *Milijon*, pa tudi *Svoboda pripada nam!* in *Štirinajsti julij*, v katerih se na poseben, samo njemu lasten način spoprijema s problemi zvoka. Njegov izjemen dar za duhovito burlesknost in ironijo se zrcali v nenavadnih temah njegovih nefrancoskih del, med katerimi so najbolj zabavna *Duh potuje na Zahod*, *Oženil sem se s čarovnico* in *Zgodilo se je jutri*. Najbolj pa nemara ostanejo v spominu nekateri filmi, ki jih je zopet snemal v svojem rodnem Parizu: še danes očarljivi *Molk je zlato*, *Lepotice noči* in morda najmočnejši *Veliki manevri*. *Ulica sanj* iz leta 1957 pa velja za njegovo zadnje pomembno delo.

René Clair je bil najprej novinar, potem igralec in Feuilladov asistent. Svoj prvi film (*Pariz spi*) je realiziral že leta 1923, zadnjega pa 1965, ko se je poslovil od filmske režije. Svoje nazore o filmu je razložil v zanimivi knjigi *Réflexion faite* (1952) in *Cinéma d'hier, cinéma d'aujourd'hui* (1970). Leta 1960 je bil kot prvi filmski ustvarjalec imenovan za člana Francoske akademije. Na prvem FEST 1972 je bil častni gost. Tedaj mu je Tito podelil red jugoslovanske zastave.

Vladimir Koch